

UOT 338

*Abbas MUSAYEV**Naxçıvan Dövlət Universiteti**“İqtisadiyyat və marketing” kafedrasının doktorantı**abbas.elcinoglu@gmail.com**ORCID NO: 0009-0005-6096-9635**10.30546/4.71.2023.4*

INNOVATİV FƏALİYYƏT SAHİBKARLIĞIN BAŞLICA İNKİŞAF İSTİQAMƏTLƏRİNDƏN BİRİ KİMİ

Xülasə

Tədqiqatın məqsədi – region miqyasında sahibkarlıq mühitinin formalaşmasına, onun hərtərəfli inkişafına təsir edən amillərin öyrənilməsi, bu sırada sistemli innovasiya mühitinin optimal yaradılması, innovasiya təyinatlı addımların atılmasının seçim və digər icraatlar bazasında müəyyən edilməsi.

Tədqiqatın metodologiyası – müşahidə, qruplaşdırma, müqayisəli təhlil metodlarından istifadə olunması.

Tədqiqatın nəticələri – regionun iqtisadi sistemi daxilində innovativ sahibkarlıq fəaliyyətinin fərqli təsir amilləri altında təşkili, situasiyaların qarşılaşdırılması və təhlili, bu əsasda nəzəri müstəvi nəticələrinin aşkarlanması, onların səmərəlilik və digər əlamətlər əsasında nəzərə alınması.

Tədqiqatın praktiki əhəmiyyəti – nəzəri baza məlumatları əsasında innovasiya gedişlərinin istiqamətlər üzrə müəyyən edilməsi, onun təcrübi effektlərinin aşkarlanması və dəqiqləşdirilməsi.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi – sahibkarlıq fəaliyyətinin təşkili və həyata keçirilməsi mərhələlərində yenilikçilik fəaliyyətinin, onun fazalarının daha təkmil vəziyyətlərə çatdırılması imkanlarının qiymətləndirilməsi.

Açar sözlər: *sahibkarlıq fəaliyyəti, yenilikçi addımlar, innovasiya, innovativ inkişaf, innovasiyaya təsir edən amillər.*

Giriş

Sahibkarlıq - insan cəmiyyətinin bəşəriyyətə bəxş etdiyi mühüm keyfiyyət ifadələrindən hesab olunmaqdadır. Özünün iqtisadi, sosial, psixi, psixoloji və digər təsirləri ilə seçilən müvafiq fəaliyyət spesifik xassə və xarakterik cəhətləri ilə təzahür etməkdədir.

Daimi fəaliyyətlə fərqlənməklə, risklərə qarşı sistemli mübarizənin həyata keçirilməsi ilə yanaşı yenilənmə məzmunlu transformasiya (uyğunlaşdırma) və təkmilləşdirmə tədbirlərinin icra edilməsi sahibkarlıq fəaliyyətinin vəzifə, prinsip və təşkilatlanma üsullarının nəzəri və təcrübi təzahürləri kimi çıxış etməkdədir.

Təməl anlayışı Y.Şumpeter tərəfindən formalaşdırılan (“İqtisadi inkişaf nəzəriyyəsi” əsəri (1912)) innovasiya çoxsaylı yönlərdən xarakterizə olunmaqda, qiymətləndirilməkdə və müvafiq təhlillərə məruz qalmaqdadır. İnnovasiya obyektlərinin və xüsusiyyətlərinin, addımlarının və fəaliyyətlərinin xarakterizə edilməsində fərqli konfigurasiyalardan istifadə olunmaqdadır.

İnnovasiya – vahid sistemin “mərkəzi” olmaqla özündə fərqli təzahürlərə yol açan məcmunu ifadə etmə prosesidir. Onun xarakterizə edilməsində çoxsaylı məqamların işıqlandırılması mümkündür ki, onlardan mühüm olanları haqqında ardıcıl informasiyanın verilməsi məqsədmüvafiq sayıla bilər [3, s. 14].

Tarixi araşdırmaların izahı bir çox yöndən ilk element kimi qəbul olunan - texnika və texnologiya sahəsində baş verən (və ya baş verə biləcək) transformasiya və təkmilləşdirmələrdir. Belə ki, yeni texnikanın icadından onun ölkəmizə gətirilərək istehsalda mənimsənilməsinədək olan zaman intervalı yeni optimallıq, səmərəlilik, məhsuldarlıq səviyyələrinin ortaya çıxmasına səbəb olmuşdur.

İstehsal proseslərində toplanan təcrübə, onun elmi müstəvidə çoxamilli araşdırmalara məruz qoyulması fəaliyyət ehtiyaclarına təkrar baxışın təmin edilməsinə şərait yaratmaqdadır. Belə ki,

“bilik, bacarıq və araşdırmaların” vəhdətindən yaranan fəaliyyətin və təcrübi tətbiqlərin məqsədlərindən asılı olaraq fərqli mənzərələrin əldə edilməsinə şərait yarada biləcək fərdi nəticələrin formalaşması mümkündür.

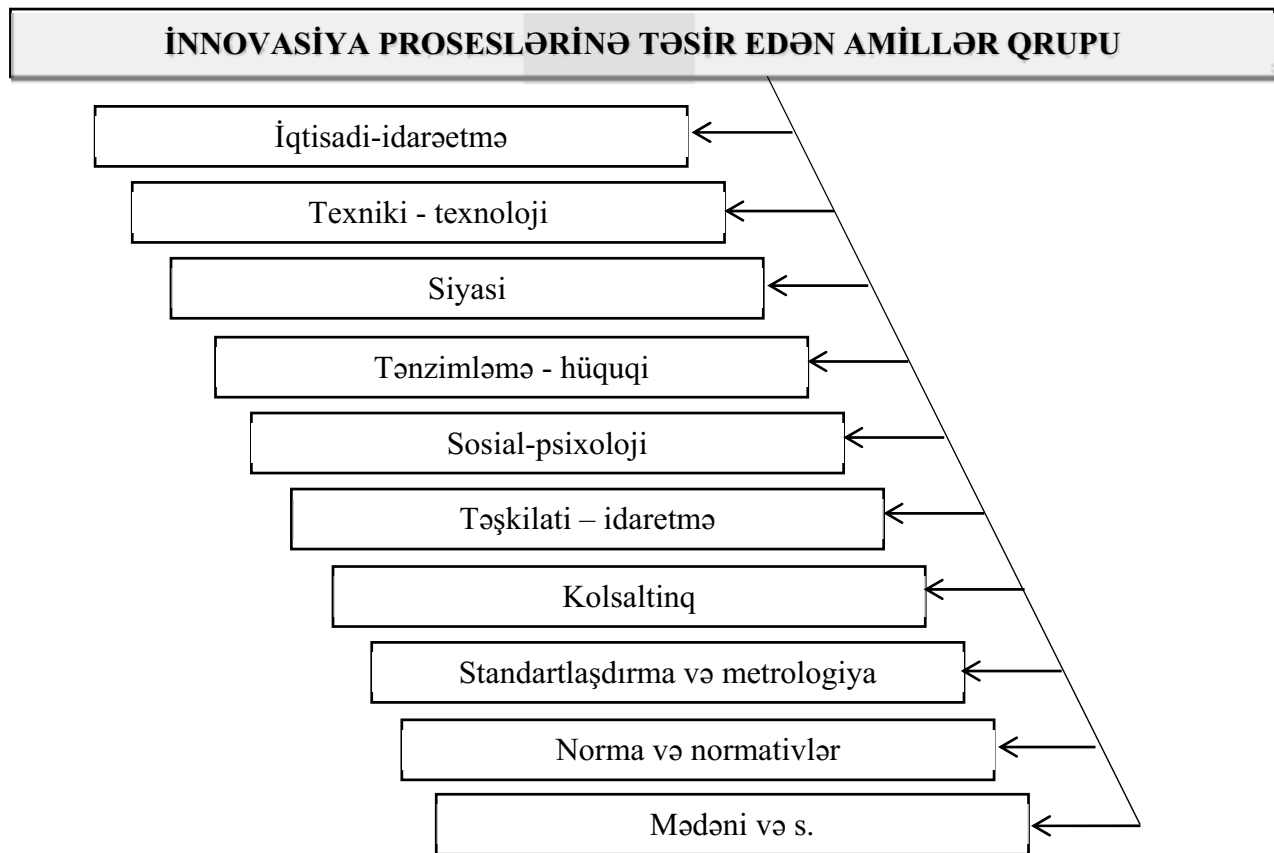
Təsərrüfat subyektlərinin ixtisaslaşma yönləri, istehsal potensialının həcmi, onun imkan komponenti üzrə diapozon kənarlaşmaları, məhsulların növ-çəşid konfigurasiyalarının, alıcı (istehlakçı) kontingenti üzrə təbəqələnmə səviyyələrinin müəyyən edilməsi, bu sırada qiymət-kalkulyasiya reallıqlarına riayət olunması elmi tədqiqatların aparılması imkanlarını, onun say-tərkib məzmununun dəqiqləşdirilməsini şərtləndirməkdədir.

İnnovasiya fəaliyyətinin reallığına onun iqtisadi müstəvidə fərqliliyini əks etdirən xüsusi situasiyalar da şahidlik etməkdədir. Belə ki, ümumi innovasiya qrupları adı altında idarəetmə və tənzimləmə, menecment və marketing, uçot və hesabat, texnoloji və digər qruplar mövcuddur.

Qeyd olunduğu kimi, innovasiya digər məzmunlarla yanaşı, ixtira və kəşf fəaliyyətinin məcmusu kimi çıxış etməkdədir. Elmi-texniki tərəqqinin bəlli mərtəbələrində obyekt və onun vahidləri, strategiya və taktika, metod və mexanizmlər üzərində icra olunan transformasiya, yenilənmə və təkmilləşdirmələr innovasiya fəaliyyətinin həyata keçirildiyi mərhələləri diqqətə almaqdadır.

İnnovasiyalara təsir edən amillərin mahiyyəti, əhəmiyyəti və tərkibi

Tədqiqatın obyektini hesab olunan innovasiyalar müxtəlif yönləri və xarakterik cəhətləri ilə araşdırmalarda iştirak etməkdədir. Eyni zamanda yaddan çıxarmayaq ki, innovasiyaların məzmununu və məqsədi ilə yanaşı, ona təsir edən amillər məcmusu da mövcuddur. Müvafiq təsir amillərinin məzmununa diqqət yetirdikdə görürük ki, onlar özünəxas rəngarəng xarakter və xassələri ilə təzahür etməkdədir. Deyilənləri əyani surətdə görmək üçün sxem 1-ə baxaq.

Sxem 1. İnnovasiya proseslərinə təsir edən amillər.

Mənbə: sxem ədəbiyyat məlumatları əsasında müəllif tərəfindən hazırlanmışdır [7; 224-225].

Təsnifatdan da görüldüyü kimi, innovasiya proseslərinə, onun sistemə təsir edən amillər sırasında iqtisadi-idarəetmə qrupu spesifik əhəmiyyətinə görə fərqlənməkdədir. Belə ki, müvafiq

qrupa aidiyyatı ilə fərqlənən innovasiya prosesləri və vahidləri iqtisadi-idarəetmə qrupunun spesifik tərəflərinin xarakter və xassələrinə uyğunluqla fərqlənməkdədir. Yeniliklərin əhatə etdiyi idarəetmə mexanizmləri onun tətbiq olunduğu innovasiya obyektləri ilə məcmu halında nəzərdən keçirilməsini məqbul hesab edir.

Tərəflərin tələbləri əsasında transformasiya və təkmilləşdirmə proseslərinə keçid təmin olunmaqdadır. Menecmentin tələblərinə uyğun olaraq sadə və mürəkkəb kombinasiyalı idarəetmə prosesləri fərqləndirilməkdədir ki, bu da yenilikçi addımların vahid məcmuda birləşdirilməsində obyekt, mərhələ, sintetik əlaqələndirmə və digər şərtlər daxilində “induksiya - deduksiya”, “təsir-əkstəsir” kimi prinsiplərinin tətbiqini mümkün edir.

Innovasiya istiqamətləri sırasında “texnika və texnologiya” adlandırdığımız qrup öz əhəmiyyətini qorumaqdadır. Belə ki, texniki və texnoloji innovasiyalar əsrləri əhatə edən zaman kəsiyinə malikdir. “Dövrləşmə” elementinin diqqətinin bir sıra hallarda eyni vahid üzərində cəmlənməsi mövcud ola biləcək icraatlara “zaman – obyektə fərqli baxış” cütlüyünün tələblərindən irəli gələn xüsusiyyətləri sərgiləməkdədir.

Texniki və texnoloji innovasiyalar yenilənəcək olan “obyektə” fiziki-texniki ölçülər, dövretmə sürətləri, məhsuldarlıq həcmələri, ifadə edə biləcək yeni cəhətlər və digər xarakterik məqamları gətirməkdədir. Məhz bu yöndə icra olunan araşdırmalar yeni məhsulun, onun istehsalının mənim-sənilməsi ilə yanaşı, artıq mövcud olan texniki və texnoloji momentlərin (vasitələrin, proseslərin və s.) daha yüksək mərhələlərə keçidinin təmin olunması kimi fəaliyyətləri də əhatə etməkdədir.

Innovasiya proseslərinə təsir edən amillər sırasında siyasi amillər xüsusi yer tutmaqdadır. Həmin amillər innovasiya fəaliyyətini istər müvafiq proseslərin daxilində, istərsə də kənar iştirakçı kimi daim təsir dairəsində saxlamaqdadır. İstənilən fəaliyyətdə olduğu kimi innovasiya fəaliyyətində də siyasi məqamlar mövcuddur. Innovasiya siyasəti icra prosesi və müddəti nəticəsində ortaya çıxan yeniliklərin sistemləşdirilməsi, onların bəlli ardıcılığa uyğun şəkildə həyata keçirilməsi, əldə olunan nəticələrin vahid fəaliyyətlə çulğalaşması mərhələlərində sərgilənən “manqalar” özündə cəmlənməkdədir.

Innovasiya siyasəti fəaliyyət öncəsi icra olunan işlərin məcmusu olmaqla bərabər perspektiv dövrdə dəqiqləşdirilmiş obyektlərin hansı dərəcədə uyğunlaşma və yenilənməyə məruz qalmaları haqqında öncədən təsəvvür yaratmaqdadır. Innovasiya siyasətinin hazırlanmasına təsir elementləri kimi bir sıra amilin təsiri mümkündür. Onlardan mühüm olanlarına özlərinin aidiyyatı ilə fərqlənən müxtəlif ümumi və xüsusi təyinatlı Dövlət Proqramları, elmi tədqiqat yönü ilə fərqlənən proqramların işlənilməsi və icrası, təcrübə-konstruktor və sınaq-tədqiqat işlərinin fərdi qaydada və ya müxtəlif konfigurasiyalar şəklində yerinə yetirilməsi aiddir. Bəhs olunan təsnifat maddələri, eyni zamanda, subyektlərdə və ya daha böyük miqyaslarda icra olunan innovasiya-transformasiya siyasətinin tərkib istiqamətlərinə aidiyyatı ilə fərqlənməkdədir [2, s. 50].

Digər tərəfdən innovasiya siyasəti özünün obyekt baxımından da fərqlənməkdədir. Belə ki, siyasətin tərkib üsulları istehsal olunan məhsulları, görülən işləri, icra olunan xidmətləri, malları, və ya onların tammənəli yekunlaşmasına aidiyyatı ilə seçilən texnoloji prosesləri özünə obyekt kimi seçməkdədir.

Deyilənlərlə yanaşı, daha bir mühüm məqama diqqəti yönəltmək düzgün olardı. Belə ki, innovasiya siyasəti sxem 1-də nümayiş olunan hər bir istiqamət üzrə özünün siyasətini hazırlamaqla, onların təcrübə müstəvidə tətbiqini reallaşdırmaq kimi öhdəliyi də vəzifə olaraq qəbul etməkdədir.

Qeyd olunanlarla yanaşı, innovasiya prosesinin həyata keçirilməsində icra ardıcılığı və fərqli komponentlərdən ibarət olan kombinasiyaları dərindən araşdırmaq zəruridir. Bu baxımdan nümunəvi təsnifat maddələri sırasında aşağıdakıları sadalamaq mümkündür:

- 1) innovasiya konsepsiyasının hazırlanması;
- 2) innovasiyaların növünün dəqiqləşdirilməsi və əsaslandırılması;
- 3) texniki-texnoloji təkmilləşdirmələrin və transformasiyaların müəyyən edilməsi;
- 4) iqtisadi reallıqların daha mütərəqqi səviyyələrə çıxarılması;
- 5) maliyyə layihələndirilməsi proseslərinin bazasında müxtəlif variantlarda smetaların (mərhələ)

lə sayı, istifadə olunan material növü, tətbiq olunan texnoloji fazalar və s. üzrə fərqliliklərin nəzərə alınması ilə) hazırlanması və dəqiqləşdirilməsi;

- 6) işlərin icrası proseslərində meydana çıxan əlavə və dəyişikliklərin nəzərə alınması və s. [4, s. 27].

Innovasiya proseslərinin təşkilati tərəfləri haqqında nümunəvi təsnifat ifadə edildikdən sonra bu mərhələlərin hər birinin hüquqi müstəviyə daşınması və müxtəlif tənzimləmə təsirlərinə məruz qoyulması yönündə işlər icra olunmaqdadır. Yəni bir tərəfdən baza kimi mövcud qanunvericilik normalarından istifadə olunması, digər tərəfdən yeni məhsul növlərinin istehsalının mənimsənilməsi, artıq mövcud olanlarının müxtəlif xarakteristikalarının daha mükəmməl şəkllə salınması məqsədilə hüquqi tənzimləmənin yeni alət və vasitələrinin hazırlanması (yeni əlaqəli qanun və qanunvericilik normalarının hazırlanması və s.) üzrə çoxsaylı fəaliyyətlər həyata keçirilməlidir.

Innovasiyaların formalaşmasında, onlara qarşı ehtiyacın bərqərar olmasında mühüm amillərin sırasında sosial-psixoloji amillər spesifik yer tutmaqdadır. Belə ki, hər bir yenilik istehsalın və ya fərdlərin ehtiyaclarına xidmət etsə də, son nəticədə “hər şey insan üçün” prinsipini qarşılamıqdır. Yəni insanların xidmətində duran, onların psixi-psixoloji vəziyyəti ilə əlaqələndirilməklə “təsir-əkstəsir” şəklində formalaşdırılan komponentlər fərdlərin daxili aləmi ilə üzvi şəkildə qarşılaşdırılmalıdır.

Innovasiya fəaliyyəti sırasında konsaltinq məzmunlu amillər öz əhəmiyyətini qorumaqdadır. Belə ki, haqqında bəhs olunan amillər yenilikçilik istiqaməti üzrə müşahidə, informasiyanın toplanması və digər bu kimi fəaliyyətləri özündə birləşdirməkdədir. Beynəlxalq arenada yeni kəşflərin öyrənilməsi ilə yanaşı, artıq mövcud olan, lakin hələ daxili fəaliyyətdə tətbiq olunmamış innovativ müddəalar özünü əyani surətdə təcrübi müstəvidə təsdiqləməkdədir.

Təcrübi innovasiyaların vahid müstəvidə nəzəri innovasiyalarla fərqli konfigurasiyalarda birləşdirilməsi onun daha zəngin ifadələnməsinə şərait yaratmaqdadır. Fərqli istehsal (xidmət və digər) standart və normaları gözlənilməklə yaradılan innovasiya obyektləri özünün maddi (məhsul, mal) və qeyri-maddi xarakteri (iş, xidmət) ilə fərqlənməkdədir [6, s. 86].

Digər tərəfdən, ümumilikdə və ya hissəvi formada təkmilləşdirilən, yaxud bəlli uyğunlaşdırmalar (transformasiyalar) tətbiq olunan innovasiyalar öz növbəsində vahid “zəncirin” sonrakı hallarına da səbəb olmalıdır. Texniki və texnoloji təkmilləşdirmələr, onların illik həcmilər bazasında dəyər ifadələri, uyğunlaşdırmaların tətbiqi nəticəsində yeni manqa və komponentlərin ortaya çıxması da innovasiyaların tərkibində xüsusi çəki ilə fərqlənməkdədir.

Həmçinin yaddan çıxarılmamalıdır ki, yaradılmış innovasiya addımları daxili, o cümlədən xarici standartlara və metroloji tələblərə uyğun gəlməlidir. İstehsal olunan məhsulların, göstərilən xidmətlərin, görülən işlərin və ya ancaq mübadiləsi ilə məşğul olunan malların təşkilatlanma, quruluş, idarəetmə, tənzimləmə, məsləhət və digər yönərdə mövcud olan təməllərin bazasında yaradılan və sonrakı mərhələlərdə təkmilləşdirilən obyektlər özünün ölçmə-hesablama, normativ çəkilərin dəqiqləşdirilməsi və digər standartları, metrologiya sahəsində mövcud olan baza informasiyaları və tələblər, təcrübi tətbiq zamanı istifadə olunan metod və mexanizmlər özünün əhəmiyyətini qorumaqla mükəlləfdir [5, s. 153].

“İnnovasiya – istehsalat” tandemi və onun ifadə xüsusiyyətləri

Innovativ addımların yuxarıda ifadə edilən məqsədlərinin və müxtəlif amilli kombinasiyaların öyrənilməsi eyni zamanda onların istehsalat mühitində təşəkkülünün əhəmiyyətinə də diqqəti çəkməkdədir. Belə ki, hər bir yenilikçi fəaliyyətin sonunda istehsalat, yaxud xidmət sferasında bərqərar olan irəliləyişlərdən xəbər verməkdədir.

Sadalanın situasiya xeyli sayda spesifik məqamlara diqqəti çəkməkdədir. Onlardan ilk və əhəmiyyətli addım – təsərrüfat subyektinin (yaxud subyektlərinin) atacağı məqsədyönlü addımların texniki və texnoloji müstəvilərdə nə kimi yenilikçi situasiyaların ortaya çıxmasına səbəb olacaqdır. Bu sırada yaranacaq müasir imkanların məhsuldarlıq, səmərəlilik, optimallıq yönündə hansı hərəkətlənmələrə səbəb olacağından xəbər verməkdədir. Çünki ölkəmizdə, onu inzibati vahidlərində artan insan kütləsinin ümumi say və tərkib göstəriciləri, aşağıdakı komponentlərin imkan-

larının sərgilənməsinə gətirib çıxarmaqdadır:

- ✓ tamamlayıcı (növbəti) istehsal sahələrinin ümumölkə və regionlar müstəvisində istehlakının daha qabarıq şəkildə ön plana çıxması;
- ✓ onların fərdi və istehsal istehlakı üzrə kəmiyyət-keyfiyyət ehtiyaclarının cari və perspektiv layihələndimələrinin hazırlanması;
- ✓ müəyyən edilmiş prioritet sahələr üzrə fəaliyyət addımlarının ardıcıl və məqsədyönlü şəkildə planlaşdırılması;
- ✓ ilk növbədə “məhsulyaradıcı” sənaye, kənd təsərrüfatı və tikinti sahələrinin tələblərin müəyyən edilməsi, onların potensialının mütəmadi yüksəldilməsi məqsədilə yenilikçilik fəaliyyətlərinin həyata keçirilməsi;
- ✓ insanların fəaliyyət bacarıqlarının yüksəldilməsi sahəsində, daha böyük işçi kontingentinin məşğulluq yönündə yararlı səviyyəyə çatdırılması, onların müasir dövrdə yüksək ehtiyacla fərqlənən peşələrə yiyələnməsinin təmin olunması;
- ✓ İnnovativ addımların atılmasının mümkün edilməsi məqsədilə hüquqi-normativ tənzimləmə, menecment, marketinq, zehni qabiliyyətlərin inkişaf etdirilməsi, aqroseleksiya və digər yönərdə bazanın modernləşdirilməsi və s. [6, s.108]

Təsnifatdan da görüldüyü kimi, əsas tətbiq sahəsi istehsalat və xidmət əməliyyatları olan innovasiyalar öz növbəsində bütöv istehsal mərhələsini, yaxud onun hər hansı bölmələrini, istehsal fazalarının spesifik komponentlərini, xidmətin göstərilməsi üzrə yeni şərtlərin tətbiqini, İstehsalın və xidmətlərin elektronlaşma “imkanlarının” genişləndirilməsini, yeni müəyyənləşdirici, izahat-verici və dəqiqləşdirici proqram və elektron mexanizmlərinin hazırlanması və digər bu kimi tədbirləri təşkil etməlidir. Digər məsələlər sırasında əmlak və texniki vasitələrin daha mütərəqqi mərhələlərə keçidi faydalı əməklə məşğul olanların (və ya olmaq istəyənlərin) biliklərinin və bacarıqlarının mütərəqqiləşdirilməsini də tələb etməkdədir. Belə ki, maliyyə vəsaitləri hesabına əldə olunan və ya yerlərdə yaradılan, elmi tədqiqatlar nəticəsində kəşf edilən, məqsədyönlü sınaqlar nəticəsində ortaya çıxan innovativ təkmilləşdirmələr onlara “əmrverən” canlı potensial olmadan “ölü kapital” şəklini almaqdadır.

İnnovasiyalar hər zaman “orta” halqa rolunda çıxış etmişdir. İstehsalın və ya xidmət fəaliyyətinin hər hansı bəndinin yenilənməsi və mütərəqqiləşməsi digər şərtlərlə yanaşı həmin “mərkəzin” ətrafında olan komponentlərin təkmilləşməsinə də yol açmaqdadır. Bu məsələ isə ehtiyacla yanaşı çoxnövlü imkanların mövcudluğuna da diqqəti cəkməkdədir.

Texniki və texnoloji innovasiyalar məhsul istehsalının növ-çəşid, həmçinin həcm və digər xarakterik cəhətlərinə də təsir etmiş olur. Eyni, yaxud müxtəlif növlü məhsullar üzrə daha çevik istehsalat-xidmət reaksiyasının göstərilməsi onların dad-tam, xarici görünüş və daxili məzmun, digər (sonrakı) istehsalatlara yararlılıq, təbii resurslardan səmərəli istifadə, ətraf mühitə vurulan zərərin daha aşağı səviyyələrə endirilməsi, yaxud tamamilə aradan qaldırılması, fasiləsiz istehsal-lara keçidin mümkün qədər sadələşdirilməsi və asanlaşdırılması yönünün də nə dərəcədə aktual olduğunu göstərməkdədir.

Məqalədə ifadə edilən tədqiqat prosesləri və orada iştirakçı sifəti ilə təmsil olunan obyektlər özünün müxtəlif xarakter və xassələrini əks etdirməkdədir. Eyni zamanda icra olunan ümumiləşdirmələr haqqında nəticə bölməsində müfəssəl fikirlərin bildirilməsi məqsəduyğundur.

Nəticə

Məqalədə ifadə olunan reallıqlar vasitəsilə istər “başlanğıc nöqtələrə”, istərsə də sonrakı perspektiv dövrlərə aidiyyəti ilə fərqlənən addımlara aydınlıq gətirilməyə çalışılmışdır. İlk məzmun anlayışı XX əsrin I yarısında Şumpeterin tədqiqatlarında verilmiş innovasiya özünün çoxyönlü təzahürləri və müxtəlif variantlı təsir üsulları ilə fərqlənməkdədir.

İnnovasiyaya müxtəlif yanaşma “bucaqlarının” ümumiləşdirilməsi onun cinsi və dəyər ifadəsində nə dərəcədə aktual olduğuna dəlalət etməkdədir. Təkcə bir faktı qeyd etmək yerinə düşər ki, 2012-2022-ci illərdə innovasiya yönümlü xərclərin həcmi 12,8 milyon manatı ötməkdədir. Onu da

ifadə edə bilərik ki, təcrübə müstəvidə innovasiyaların 41,2%-i texniki-texnoloji innovasiyaların payına düşməkdədir. Bəhs olunan fakt müsbət hal kimi qiymətləndirilsə də, müstəqilliyin əldə olunmasından qısa müddət keçən zaman kəsiyi digər şərtlərlə bərabər “idarəetmə - təşkilatlanma - tənzimləmə” marşrutunun dərinədən araşdırılmasını və dəqiqliklə qiymətləndirilməsini tələb etməkdədir.

Innovasiyalar üzrə fəaliyyətin fərdiləşdirilməsi eyni yöndə olan işlərin seçim imkanlarının dəqiqləşdirilməsini, eyni obyektin müxtəlif variantlarda təzahürünün öyrənilməsini zərurətə çevirməkdədir. Fərqli nəticələrin əldə olunması iqtisadi sistem sahələri, innovasiya proseslərinin obyektləri, tətbiqi məqsəduyğun hesab edilən metod və mexanizmlər innovativ proseslərin mühüm “iştirakçıları” sırasındadır.

İlk növbədə “layihə-konsepsiya” şəklində tandemi ifadə edən fəaliyyət özünəməxsus cəhətlərlə və ardıcılıqla müşayiət olunmaqdadır. Eyni zamanda müşahidə altına alınan real komponentlər innovasiyanın məqsədi və siyasətini, strategiyası və taktikasını, proqramları və planlaşdırma fəaliyyətlərini dəqiqləşdirməkdədir. Başlanğıcına innovasiya konsepsiyaları ilə start verilən müvafiq sistemli fəaliyyət öz növbəsində yeni ideya, fikir və düşüncələrin məcmusu olaraq təzahür etməkdədir.

Innovasiya proseslərinin dəqiq təsnifləşdirilməsində xüsusi yeri yeni məhsul növlərinin istehsalının mənimsənilməsi tutmaqdadır. Yeni məhsul növləri üzrə təkmilləşdirmələrin icrası müxtəlif variantlar üzrə yerinə yetirilməlidir ki, bu da çoxsaylı amillərin (zövq, dad-tam, rəng, forma, xammal xüsusiyyəti və s.) təsiri ilə fərqlənəkdədir. Yaddan çıxarılmamalıdır ki, yeni növ məhsulların yaradılması ilə yanaşı, artıq mübadilə proseslərində iştirakı ilə fərqlənən, üzərində yenilənmələr aparılmaqla aşkara çıxarılan daha mütərəqqi növlər də mövcuddur.

Innovasiyalar üzrə başlanğıc fəaliyyətin olması ilə yanaşı, yekun fəaliyyət də mövcuddur. Haqqında bəhs olunan fəaliyyət öz növbəsində yeni iş yerlərinin açılmasından əmək məhsuldarlığının, səmərəlilik göstəricilərinin yüksəlməsinə, maliyyə vəsaitlərinin (aktivlərinin) dövretmə sürətinin artmasına, maya dəyərinin səviyyəsinin mümkün qənaətbəxş səviyyəyə uyğunlaşdırılmasına (kəmiyyət-keyfiyyət parametrlərinin qarşılaşdırılması əsasında maya dəyərinin dəyişilməsinə) gətirib çıxarmaq vəzifəsini icra etməkdədir.

ƏDƏBİYYAT

1. Atakişiyev M.C., Abbasov H.M., Abbasova N.M. Mikro və makroiqtisadiyyat. Bakı: Azər nəşr, 2010, 508 s.
2. Bağirov M.S. Makroiqtisadi tarazlıq: problemlər, qiymətləndirmə və təhlil fəaliyyəti. Naxçıvan: “Əcəmi”, 2023, 216 s.
3. Böyük İqtisadi Ensiklopediya (akademik Z.Ə.Səmədzadənin ideya müəllifliyi və baş redaktorluğu ilə). III cild, Bakı: Şərq-Qərb, 2012, 610 s.
4. Böyük İqtisadi Ensiklopediya (akademik Z.Ə.Səmədzadənin ideya müəllifliyi və baş redaktorluğu ilə). IV cild, Bakı: Şərq-Qərb, 2012, 591 s.
5. Hüseynov T.H. Azərbaycanın milli iqtisadi inkişaf modeli: nəzəriyyə və praktika. Bakı: “Elm”, 2015, 466 s.
6. Mahmudov C.İ., Bağırsoylu H.Q. Sosial-iqtisadi inkişafın proqnozlaşdırılması. Naxçıvan: “Əcəmi”, 2019, 264 s.
7. Niftullayev V.M. Sahibkarlığın əsasları. Bakı: “Zaman”, 2002, 618 s.

Аббас Мусаев
Нахчыванский Государственный Университет
докторант кафедры “Экономики и маркетинга”

Инновационная деятельность как одно из основных направлений развития предпринимательства

Резюме

Цель исследования – изучение факторов, влияющих на формирование предпринимательской среды в масштабах регионов, а также на их всестороннее развитие, оптимальное создание в этом ряду системной инновационной среды, определение на базе выбора и других исполнений последовательных пошаговых инновационных действий.

Методология исследования – использование таких методов как, наблюдение, группирование, сопоставительный анализ и др.

Результаты исследования – организация внутри экономической системы региона инновативной предпринимательской деятельности под воздействием различных факторов влияния, сопоставление и анализ ситуаций, выявление результатов на основе теоретических данных, их учитывание на основе эффективности и других признаков.

Практическое значение исследования – определение на основе информации теоретической базы направлений инновационных ходов, выявление и уточнение его практических эффектов

Оригинальность и научная новизна исследования – определение деятельности по новшествах на стадиях организации и претворения в жизнь предпринимательской деятельности определение их возможностей до более усовершенствованного положения по их фазам.

Ключевые слова: предпринимательская деятельность, инновационные шаги, инновация, инновативное развитие, факторы, влияющие на инновации.

Abbas Musayev
Nakhchivan State University
Doctoral student of the Department of Economics and Marketing

Innovative activity as one of the main development directions of entrepreneurship

Summary

The purpose of the research- study of the factors affecting the formation of the entrepreneurial environment in the region, its comprehensive development, at the same time, the optimal creation of a systematic innovation environment, determination of taking steps for innovation on the basis of selection and other actions.

Research methodology – the usage of observation, grouping, comparative analysis methods.

The results of the research - the organization of innovative entrepreneurial activity within the economic system of the region under different influencing factors, confronting and analyzing situations, revealing the results of the theoretical level on this basis, considering them on the basis of efficiency and other signs.

The practical significance of the research- on the basis of theoretical base data, determination of innovation processes by direction, detection and clarification of its experimental effects.

Originality and scientific novelty of the research - evaluation of innovation activity in the stages of organization and implementation of entrepreneurial activity, the possibilities of bringing its phases to more advanced situations.

Key words: *entrepreneurial activity, innovative steps, innovation, innovative development, factors affecting innovation.*